

Sygn. akt III AUa 1707/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 lutego 2012 r.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu Wydział III

Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Kazimierz Josiak (spr.)
Sędziowie:	SSA Barbara Ciuraszkiewicz SSA Danuta Rychlik-Dobrowolska
Protokolant:	Magdalena Krucka

po rozpoznaniu w dniu 23 lutego 2012 r. we Wrocławiu

sprawy z wniosku (...) S.A. w W.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział we W.

o zwrot świadczenia

na skutek apelacji (...) S.A. w W.

od wyroku Sądu Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu

z dnia 28 września 2011 r. sygn. akt IX U 1022/11

I. zmienia zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział we W. z dnia 15 czerwca 2011r. ustalając, że (...) S.A. nie ma obowiązku zwrotu na rzecz strony pozwanej kwoty 1572,50 zł i zasądza od strony pozwanej na rzecz wnioskodawcy 600 zł tytułem kosztów procesu w I instancji,

II. zasądza od strony pozwanej na rzecz wnioskodawcy 300 zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

UZASADNIENIE

Decyzją z 15 czerwca 2011 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych oddział we W. zobowiązał (...) S.A. w W. do zwrotu świadczenia w kwocie 1572,50 zł.

W wyniku zaskarżenia decyzji sprawę rozpoznał Sąd Okręgowy we Wrocławiu, który wyrokiem z 28 września 2011 r. oddalił odwołanie banku. Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Uprawniona do emerytury E. C. zmarła 20 grudnia 2010 r. Jej emerytura płatna była do 5 dnia każdego miesiąca na rachunek bankowy w (...) S.A. prowadzony wspólnie przez wnioskodawczynię i jej zmarłego w dniu 20 czerwca 2009 r. męża L. B.. W dniu 20 grudnia 2010 r. na rachunek bankowy E. C. wpłynęła kwota 1572,50 zł tytułem emerytury za styczeń 2011 r. W dniu 4 lutego 2011 r. bank zamknął rachunek zmarłej ubezpieczonej z kwotą 1732,44 zł, które to środki pozostają w dyspozycji banku. W dniu 30 grudnia 2010 r. ZUS wezwał bank do zwrotu nienależnego świadczenia. Pismem z 26 stycznia 2011 r. bank odmówił zwrotu nienależnego świadczenia.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd I instancji uznał, na podstawie art. 138a ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2009 r. nr 153, poz. 1227) oraz art. 55 ust. 1 pkt 1 i 2, ust. 3 oraz art. 57 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. prawo bankowe (tj. Dz.U. z 2002 r., nr 72, poz. 665 ze zm.), że odwołanie banku nie jest zasadne i nie zasługuje na uwzględnienie.

Sąd powołał treść art. 55 ust. 1 pkt 2 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. prawo bankowe, który stanowi, że w przypadku śmierci posiadacza rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej bank jest obowiązany wypłacić z tych rachunków kwotę równą wpłatom na rachunki dokonanych przez organ wypłacający świadczenie z ubezpieczenia lub zabezpieczenia społecznego albo uposażenie w stanie spoczynku, które nie przysługiwały za okres po śmierci posiadacza rachunku, wskazaną we wniosku organu wypłacającego to świadczenie lub uposażenie, skierowanym do banku wraz z podaniem numerów rachunków, na które dokonano wpłat. Z powyższego obowiązku bank jest jednak zwolniony (całkowicie lub częściowo), jeżeli przed otrzymaniem wniosku organu wypłacającego świadczenie lub uposażenie dokonał z tych rachunków wypłat innym uprawnionym osobom, które to wypłaty nie pozwalają zrealizować wniosku w całości lub w części, oraz w terminie 30 dni od otrzymania wniosku poinformuje o tym ten organ, wraz ze wskazaniem osób, które pobrały wypłatę (art. 55 ust. 3 prawa bankowego).

Następnie Sąd Okręgowy przytoczył uchwałę Sądu Najwyższego z 13 czerwca 2006 r., II UZP 7/06, która dotyczy kwestii relacji art. 138a ustawy emerytalno-rentowej do przepisów prawa bankowego. Sąd podzielił pogląd zaprezentowany w tej uchwale, a mianowicie, że przewidziany w art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych obowiązek zwrotu przez bank Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych kwot świadczeń przekazywanych na rachunek w banku za miesiące przypadające po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy, nie obejmuje wpłat na rachunek wspólny (art. 57 w zw. z art. 55 ust. 1 prawa bankowego).

Sąd Okręgowy uznał jednak, że pogląd ten nie ma zastosowania w rozpoznawanej sprawie, bowiem wyprowadził wniosek, że wspólny rachunek bankowy prowadzony dla ubezpieczonej i jej męża uległ przekształceniu w rachunek indywidualny z chwilą śmierci współposiadacza rachunku (L. B.) i w związku z powyższym nie będzie miał w sprawie zastosowania art. 57 prawa bankowego, który wyłącza zastosowanie art. 55 ust. 3 prawa bankowego dla rachunków wspólnych. W związku z powyższym na banku spoczywa ciężar zwrotu nienależnego za styczeń 2011 r. świadczenia emerytalnego zmarłej E. C..

Apelację wniósł (...) SA, zaskarżając wyrok w całości. Orzeczeniu zarzucił:

- naruszenie, poprzez błędną wykładnię, art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS w zw. z art. 51 ust. 3 w świetle uchwał SN z 13 czerwca 2006 r. (II UZP 7/06) oraz z 6 maja 2009 r. (II UZP 2/09), polegającą na przyjęciu, że środki wypłacone nienależnie ubezpieczonej pozostają w wyłącznej dyspozycji banku a nie spadkobierców i współposiadaczy rachunku wspólnego;
- naruszenie art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz 922 kc i art. 924 kc poprzez ich niezastosowanie i przyjęcie, że nienależne świadczenie, zamiast spadkobierców, winien zwrócić bank.

Bank wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez orzeczenie, że nie jest zobowiązany do zwrotu ZUS-owi nienależnego świadczenia, ewentualnie – o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie kosztów procesu.

W uzasadnieniu apelacji (...) SA podniósł, że pomimo śmierci współposiadacza rachunku wspólnego, rachunek ten nie traci charakteru rachunku wspólnego. W miejsce zmarłego współposiadacza rachunku wchodzi spadkobiercy zgodnie z regułami prawa spadkowego. Obecnie małżonkowie nie żyją, co nie wyklucza jednak wstąpienia spadkobierców po zmarłych współposiadaczach. Obowiązek zwrotu nienależnego świadczenia ciąży zatem na spadkobiercach zmarłych małżonków. Poszukiwanie zaś spadkobierców nie jest rolą banku a ZUS-u.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń w zakresie stanu faktycznego sprawy, jednak niewłaściwie zinterpretował przepisy prawa mające zastosowanie w sprawie, w konsekwencji czego wydał nieprawidłowy wyrok.

Przedmiotem sprawy było ustalenie, czy (...) S.A. w W. jest zobowiązany do zwrotu świadczenia w kwocie 1572,50 zł, które wpłynęło na rachunek bankowy E. C. po jej śmierci.

Rozstrzygane zagadnienie wywoływało rozbieżności w orzecznictwie sądów powszechnych, z uwagi na fakt, że zwrot świadczeń przez bank jest regulowany w art. 138a ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2009 r., nr 153, poz. 1227 z późn. zmian.) oraz art. 55 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. prawo bankowe (tekst jednolity: Dz.U. nr 72, poz. 665 ze zmian.). Sąd Najwyższy rozważał relacje przepisów art. 138a ustawy emerytalnej i art. 55 ust. 3 prawa bankowego i uznał, że pomiędzy powyższymi normami nie zachodzi sprzeczność wymagająca usunięcia za pomocą reguł kolizyjnych, por uchwały SN z 6 maja 2009 r., II UZP 2/09 (OSNP 2009/19-20/265) i z 13 czerwca 2006 r., II UZP 7/06 (M.P.Pr. 2006/10/547). W tej ostatnio powołanej uchwale, cytowanej także przez Sąd Okręgowy, Sąd Najwyższy stwierdził, że przewidziany w art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS obowiązek zwrotu przez bank ZUS-owi kwot świadczeń przekazywanych na rachunek w banku za miesiące przypadające po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy, nie obejmuje wpłat na rachunek wspólny, co wynika wprost z przepisu art. 57 w zw. z art. 55 ust. 1 pkt 2.

Zgodnie z treścią przepisu art. 138a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych bank i spółdzielcza kasa oszczędnościowo - kredytowa są zobowiązane zwrócić Zakładowi kwoty świadczeń przekazane na rachunek w banku lub spółdzielczej kasie oszczędnościowo - kredytowej za miesiące następujące po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy.

Analogiczną regulację zawiera art. 55 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r., nr 72, poz. 665 ze zm.), który stanowi, że w przypadku śmierci posiadacza rachunku, bank jest obowiązany wypłacić z tych rachunków kwotę równą wpłatom na rachunki dokonany przez organ wypłacający świadczenie z ubezpieczenia społecznego, które nie przysługiwały za okres po śmierci posiadacza rachunku, wskazaną we wniosku organu wypłacającego to świadczenie skierowanym do banku wraz z podaniem numerów rachunków, na które dokonano wpłat. Ustęp 3 wskazanego artykułu statuuje przesłanki zwolnienia się banku ze wskazanego obowiązku, a mianowicie, bank jest zwolniony od wypłaty pełnej lub częściowej kwoty, o której mowa w ust. 1 pkt 2, jeżeli przed otrzymaniem wniosku organu wypłacającego świadczenie lub uposażenie dokonał z tych rachunków wypłat innym uprawnionym osobom, które to wypłaty nie pozwalają zrealizować wniosku w całości lub części, oraz w terminie 30 dni od otrzymania wniosku poinformuje o tym ten organ, wraz ze wskazaniem osób, które pobrały wypłaty.

Przepis art. 57 prawa bankowego stanowi natomiast, że art. 55 ust.1 nie dotyczy rachunku wspólnego, którego definicja znajduje się w art. 51 cytowanej ustawy. Zgodnie z tym przepisem jest to rachunek bankowy prowadzony dla kilku osób fizycznych albo kilku jednostek samorządu terytorialnego.

Z uwagi na powyższe regulacje oraz okoliczności sprawy zasadniczą kwestią dla rozstrzygnięcia było ustalenie, czy kwota, której zwrotu domaga się organ rentowy, została przekazana na rachunek wspólny, co uzasadniałoby zwolnienie banku z obowiązku zwrotu świadczenia, czy też indywidualny, co znów świadczyłoby o zasadności żądania apelującego.

Ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego wynika, że małżonkowie E. B. oraz L. B. prowadzili wspólny rachunek bankowy w (...) SA. L. B. zmarł 20 czerwca 2009 r., a E. B. zmarła 20 grudnia 2010 r. W dniu 20 grudnia 2010 r. na rachunek bankowy współposiadaczki E. B. wpłynęło świadczenie emerytalne za styczeń 2011 r. Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, że z dniem śmierci L. B. rachunek wspólny został automatycznie przekształcony w rachunek indywidualny prowadzony dla E. B.. Rację ma jednak (...), twierdząc, że brak jest podstaw prawnych przemawiających za takim przyjęciem.

Należy, za apelującym wskazać, że ani kodeks cywilny ani prawo bankowe nie zawierają przepisów regulujących sytuację prawną rachunku wspólnego w razie śmierci współposiadacza. W związku z tym, kwestia ta powinna zostać unormowana w umowie rachunku. W tym zakresie zdają się możliwe do przyjęcia rozwiązania przewidujące albo przekształcenie umowy rachunku wspólnego w rachunek indywidualny (o ile pozostała tylko jedna osoba dotychczas będąca współposiadaczem), albo też rozwiązanie umowy (wraz z zawarciem postanowienia o podziale środków w częściach równych między pozostałych przy życiu współposiadaczy i spadkobierców zmarłego). Sąd Okręgowy nie dysponował umową rachunku bankowego, lecz stwierdzić należy, że brak jest także jakichkolwiek postanowień dotyczących statusu rachunku wspólnego po śmierci jednego ze współposiadaczy w regulaminie dotyczącym tego typu rachunków w (...). Problemu tego, jak już wspomniano, nie regulują także przepisy kodeksu cywilnego. Nadto w w/w aktach wskazane są przyczyny rozwiązania rachunku bankowego, przy czym jednocześnie nie ma wśród nich wyszczególnionej śmierci posiadacza rachunku.

Zarzuty apelacji są uzasadnione, albowiem zobowiązania z reguły nie wygasają wskutek śmierci czy to dłużnika, czy wierzyciela; w większości bowiem wypadków w miejsce zmarłego wstępują jego spadkobiercy. Niemożność wstąpienia spadkobierców w miejsce strony stosunku zobowiązaniowego, a tym samym wygaśnięcie zobowiązania może wynikać z:

- umowy stron, np. przy zleceniu (art. 747 i 748 kc);
- z natury i celu zobowiązania, jak np. przy umowie dożywocia (art. 908 kc i nast.), umowie o pracę wobec śmierci pracownika;
- z ustawy, np. gdy chodzi o zobowiązania odszkodowawcze z tytułu czynu niedozwolonego oparte na art. 445 § 1 i 2 kc.

Do spadku nie należą prawa i obowiązki przechodzące na określone osoby, niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami (art. 922 § 2 kc), co przewidują np.: art. 691 kc, art. 136 ust. 1 ustawy emerytalno-rentowej.

Wyżej wskazane okoliczności nie zachodzą w sprawie, nie ma zatem podstaw, by twierdzić, że z chwilą śmierci posiadacza lub współposiadacza umowa rachunku bankowego wygasa, a wspólny rachunek przekształca się z mocy prawa w konto indywidualne. Zasada dziedziczności praw i obowiązków ze stosunków zobowiązaniowych doznaje, co prawda, pewnych ograniczeń, np. wówczas gdy spełnienie lub przyjęcie świadczenia zależy od osobistych przymiotów dłużnika lub wierzyciela, jednak umowa o prowadzenie rachunku bankowego nie zawiera tych osobistych elementów. Nie ma podstaw, jak chce tego organ rentowy, by wyłączyć zastosowanie ogólnych reguł dziedziczenia zawartych w art. 922 § 1 kc przy stosunku zobowiązaniowym, jakim jest umowa o prowadzenie rachunku bankowego.

Z uwagi na powyższe stwierdzić należy, że mimo śmierci jednego ze współposiadaczy rachunku wspólnego, pomimo że faktycznie przez pewien okres jego posiadaczem była tylko jedna osoba, to jednak w świetle prawa funkcjonował on nadal jako rachunek wspólny.

Z tych względów ustalanie przez Sąd kręgu spadkobierców po zmarłych małżonkach Ewie Chelstowskiej-Badowskiej i L. B. jest zbędne, albowiem nie jest to rolą Sądu. Byłoby to także zbędne w sytuacji śmierci indywidualnego posiadacza rachunku bankowego z uwagi na konstrukcję przepisu art. 55 prawa bankowego, którego celem jest umożliwienie

Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych poszukiwania osób zobowiązanych do zwrotu kwoty wypłaconej po śmierci świadczeniobiorcy.

W świetle powyższych rozważań należy uznać zarzuty podniesione w apelacji banku (...) SA za trafne. Z tych względów Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego na podstawie art. 386 § 1 kpc, uznając że bank nie ma obowiązku zwrotu na rzecz strony pozwanej dochodzonej kwoty tytułem nienależnego świadczenia. .

Orzeczenie o kosztach procesu w pierwszej instancji Sąd Apelacyjny oparł na przepisie art. 98 kpc w zw. z § 6 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U. nr 163, poz. 1349). Sprawa o zwrot nienależnego świadczenia nie należy do kategorii spraw o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia emerytalnego, a przeciwnie zbliżona jest rodzajowo do sprawy cywilnej o zapłatę, w której stawki pełnomocnika ustala się w zależności od wartości przedmiotu sporu. Bank nie jest bowiem stroną stosunków z zakresu ubezpieczeń społecznych.

Z tych samych względów Sąd Apelacyjny obciążył Zakład kosztami zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym stosując § 12 ust. 1 pkt 2 w zw. z § 6 pkt 3 rozporządzenia. Orzeczenie o kosztach oparto na przepisie art. 98 kpc.

R.S.